

ОБЛІК У ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ І ДОХОДАМИ ПІДПРИЄМСТВ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

Адаптація вітчизняної економіки до світової економічної спільноти зумовлює активізацію інтеграційних процесів у нашій державі, підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання різних форм власності, у тому числі і споживчої кооперації як соціально – економічної системи, формування нової концепції управління, створення сучасних інформаційних технологій обробки економічної інформації з метою якісного забезпечення управлінської діяльності на мікро– та макроекономічному рівнях. В ринковому середовищі центральною ланкою системи управління суб'єктами господарювання споживчої кооперації є ефективність прийняття економічних рішень стосовно максимізації доходів, прибутку, підвищення рентабельності, яка є основним критерієм результативності їх функціонування, а також мінімізації витрат багатогалузевого кооперативного комплексу, у тому числі і торгівлі. Нині прибуток, як об'єкт дослідження, є однією з найбільш популярних економічних категорій, як з наукової, так і практичної точки зору, інструментом суттєвого впливу на економічні інтереси суб'єктів господарювання у процесі прийняття управлінських рішень, метою здійснення їх діяльності, а також основою її подальшої диверсифікації. Він є одним із основних показників, які характеризують кінцеві фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання, його економічні успіхи та ефективність використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів у процесі досягнення поставлених цілей.

В системі обліку формування прибутку пріоритетне значення має інформація про витрати та доходи, яка є надзвичайно важливою, цінною для користувачів і має безпосередній вплив на ефективність прийняття управлінських рішень у цій сфері. При цьому слід зазначити, що обґрунтованість, виваженість управлінських рішень стосовно оптимізації витрат і доходів у значній мірі обумовлюється якістю інформаційного забезпечення користувачів, а також рівнем їх знань, умінь та досвіду використання облікової інформації в управлінській діяльності. Отже, виникає проблема створення інформаційної інфраструктури, яка б задовольняла потреби в інформації користувачів з різними інтересами.

Вирішення проблеми відповідності інформаційного забезпечення потребам управління витратами і доходами кооперативної торгівлі потребує суттєвого удосконалення організаційних та методологічних засад обліково – аналітичної складової системи управління. За цих умов особливої актуальності набуває проблема посилення контрольних функцій обліку, підвищення аналітичності, оперативності облікової інформації, своєчасного забезпечення користувачів об'єктивною, достовірною, неупередженою інформацією, а також розробки методик використання інформаційних потоків для прийняття виважених управлінських рішень стосовно зниження витрат та підвищення доходності торговельних підприємств, посилення їх ділової активності.

Проблеми обліку витрат і доходів підприємств торгівлі та використання облікової інформації в управлінні ними досліджувались у наукових роботах І. Бланка, І. Білоусової, Ф. Бутинця, С. Голова, В. Ластовецького, М. Лебедевої, А. Шпіга та інших вчених – економістів. Проте дискусійними залишаються питання інформаційного забезпечення управління витратами і доходами в умовах реформування вітчизняної системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів фінансової звітності. Зокрема, потребує обґрунтування необхідність підвищення ролі облікової інформації в управлінні витратами і доходами, особливої актуальності набувають питання розробки методологічних засад використання даних бухгалтерського обліку для прийняття економічних рішень в сфері, пов'язаній з управлінням витратами і доходами.

В сучасних умовах господарювання, коли дані бухгалтерського обліку являються, по суті, єдиним джерелом достовірної, об'єктивної інформації про фінансовий стан підприємства, результати його діяльності та порядок їх формування, роль обліку в управлінні суб'єктами господарювання споживчої кооперації суттєво підвищується. Отже, облік є інформаційним центром системи управління споживчою кооперацією. Посиленню значення облікової інформації в управлінні сприяли наступні чинники:

- реалізація у вітчизняну облікову практику “Програми реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів”, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 1998 р. № 1706 та “Стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні”, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 жовтня 2007 р. № 911-р;
- розв'язання проблеми поділу бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський, а також різке посилення значущості системи управлінського обліку.

Слід зазначити, що можна по-різному відноситися до ідеї англо-американської школи щодо поділу бухгалтерського обліку на фінансовий і управлінський, але з позицій посилення ролі бухгалтерів в управлінській ієрархії, їх реальної участі у прийнятті управлінських рішень, а також розвитку і удосконалення професійного і загально культурного іміджу бухгалтерських кадрів такий підхід до розвитку теорії і практики обліку є доцільним і його слід оцінити позитивно. Положенням про головного бухгалтера споживчого товариства, споживспілки, їх підприємства (об'єднання), інших суб'єктів господарювання системи Центральної спілки споживчих товариств України (Укоопспілки), затвердженим Постановою третіх зборів Ради Укоопспілки дев'ятого скликання від 25 січня 2006 року передбачено, що головний бухгалтер зобов'язаний сприяти поліпшенню системи інформаційного забезпечення управління, забезпечити контроль за раціональним та ефективним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів підприємства [2]. Вивчення зарубіжного досвіду організації бухгалтерського обліку дає можливість отримати уяву про те, яким складним аналітичним апаратом повинен володіти сучасний бухгалтер, здійснюючи обробку інформації з обліку витрат, доходів, фінансових результатів діяльності з метою прийняття виважених економічних рішень, а саме: кореляційно – регресійний аналіз, методи обробки динамічних рядів, варіаційний аналіз, імовірні оцінки та інші.

Крім того, впровадження комп'ютерних технологій в процес обробки економічної інформації характеризується витісненням ручних процедур у інформаційному забезпеченні управлінської діяльності, створює умови для активізації інтелектуальної діяльності бухгалтерів, зокрема, з оптимізації управлінських рішень. Інтелектуалізація автоматизованих робочих місць на базі новітніх комп'ютерних технологій та інтелектуального інтерфейсу створює сприятливі умови для діалогового спілкування бухгалтерів, фахівців інтелектуальної праці з інформаційною системою та використання її в економічній роботі. Не випадково, передовий досвід зарубіжних країн з давніми ринковими традиціями свідчить, що однією з основних функцій бухгалтера є складання фінансових бюджетів та прогнозу фінансової звітності, як основи для наступних практичних дій. Це вимагає від бухгалтера володіння навиками складання аналітичних розрахунків у режимі імітаційного моделювання, коли, на основі використання значень різноманітних факторів, намагаються досягти найбільш оптимального їх поєднання з метою мінімізації витрат, максимізації доходів, отримання більш високих фінансових результатів, підвищення ефективності функціонування суб'єктів господарювання.

Слід також зазначити, що в ринковому середовищі особливої актуальності набуває психологічний аспект підготовки і використання інформації в управлінській діяльності. Це обумовлено тим, що облікова інформація, яка міститься в первинних та зведених документах, облікових регістрах, звітності, а також методика обліку, визначена обліковою політикою суб'єкта господарювання, прямо або опосередковано відображають інтереси користувачів інформації. Ці інтереси не тільки не завжди співпадають, але можуть знаходитися у повному протиріччі (акціонери і кредитори; податкові органи і адміністрація, тощо). Психологія цих людей в значній мірі впливає на вибір методологічних прийомів та методів в процесі визначення облікової політики. Досвід зарубіжних країн з розвинутою ринковою економікою свідчить, що процес виробництва і споживання інформації, як необхідний елемент управлінського циклу в значній мірі залежить від психологічних особливостей облікових працівників, менеджерів різних рівнів та інших користувачів інформації. Це стало наслідком бурхливого розвитку психологічних аспектів теорії прийняття рішень, а також розвитку теорії і практики управлінського обліку. За цих умов розробка спільно з психологами тестів, які б дали змогу отримати психологічні портрети осіб – учасників управлінського процесу, могла б суттєво підвищити якість прийнятих управлінських рішень. Виходячи з цього, цікавою є пропозиція О.М. Петрука щодо введення процедури обов'язкового психологічного тестування кандидатів на посаду головного бухгалтера, від об'єктивної професійної думки яких багато в чому залежить якість звітності [3, с. 272]

Таким чином, вивчення зарубіжного та вітчизняного досвіду використання облікової інформації для прийняття управлінських рішень в умовах ринкової економіки свідчить, що їх ефективність залежить від правового, інформаційного, нормативного, технічного, кадрового та інших видів забезпечення. Ключовим елементом цієї системи, без сумніву, являється інформаційне забезпечення управління. Інформаційні потоки, які мають відношення до конкретного суб'єкта господарювання, досить різноманітні. Проте, значна їх частина формується в системі бухгалтерського обліку. До елементів даних системи бухгалтерського обліку, як єдиного систематизованого інформаційного ресурсу відносяться: первинні і зведені бухгалтерські документи, облікові регістри, внутрішня звітність, фінансова звітність. Значущість окремих елементів цього блоку інформаційної бази в управлінській ієрархії споживчої кооперації неоднакова. Так, на рівні споживчих спілок основним джерелом інформаційного забезпечення управлінських рішень є фінансова звітність. З позицій фінансових аналітиків фінансова звітність, зважаючи на регламентацію її змісту, порядку складання

та подання, має безумовний пріоритет. Дослідження свідчать, що контрольне і аналітичне значення фінансової звітності суттєво підвищиться за умови, що у формах внутрішньовідомчої звітності Звіт №1- ФП про фінансові результати, Звіт №2 – ФП про витрати, пов'язані з реалізацією та управлінням у галузях діяльності та Звіт №3 – ФП про фінансові результати ринків споживчої кооперації знайде відображення інформації про фактичні доходи, витрати та фінансові результати не тільки за звітний, а і за попередній період, а також у порівнянні з відповідними показниками фінансового плану. Це дасть змогу постійно здійснювати дієвий контроль за доходами, витратами та фінансовими результатами, що сприятиме підвищенню його ролі у виявленні непродуктивних витрат і втрат, вишукуванні резервів подальшого зниження витрат та підвищення доходності, прибутковості суб'єктів господарювання. Посиленню ролі обліку в управлінні витратами, доходами, прибутком сприятиме подання інформації про доходи, витрати, фінансові результати звітних сегментів в Додатку до приміток до річної фінансової звітності „Інформація за сегментами” – форма №6, методологічні засади формування якої визначає Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 „Фінансова звітність за сегментами”.

В низових ланках споживчої кооперації (споживчих товариствах, підприємствах та їх госпрозрахункових відокремлених підрозділах) прийняття управлінських рішень стосовно оптимізації витрат і доходів базується на інформації, що міститься в первинних та зведених бухгалтерських документах, облікових регістрах, а також в фінансовій та внутрішній звітності. При цьому слід зазначити, що створення госпрозрахункових відокремлених підрозділів в системі споживчої кооперації в значній мірі сприяло підвищенню аналітичності, оперативності облікової інформації, посиленню її контрольних функцій та дієвості управлінських рішень, що приймаються в процесі їх функціонування. Виявлення доходів, витрат та фінансових результатів, що знаходяться в сфері відповідальності госпрозрахункових відокремлених підрозділів, створює можливості для підвищення ефективності управління ними, посилення дієвості контролю за доходами, витратами та формуванням прибутку, як з боку працівників апарату управління, так і керівників торговельних підприємств, їх структурних підрозділів, трудових колективів, а також окремих матеріально-відповідальних осіб. З метою найбільш повного та раціонального використання облікової інформації в управлінні витратами, доходами, прибутком доцільно в посадових характеристиках працівників передбачити контрольні функції, які вони повинні виконувати на кожному робочому місці.

Проведені дослідження свідчать, що забезпечення успішного функціонування суб'єктів господарювання споживчої кооперації в ринкових умовах вимагає зосередження уваги на розробці методологічних засад використання облікової інформації для прийняття управлінських рішень в сфері, пов'язаній з управлінням формування та використання прибутку, що передбачає оптимізацію доходів та контроль за повнотою їх надходження, а також забезпечення своєчасного контролю за виконанням кошторису витрат, недопущенням непродуктивних витрат і втрат. З метою підвищення дієвості попереднього, поточного і наступного контролю за доходами і витратами важливо ретельно вивчати первинні документи на всіх етапах їх руху. Перш за все вони повинні контролюватися в момент їх складання самими виконавцями господарських операцій, оперативними працівниками, керівництвом підприємства з метою визначення економічної доцільності, ефективності тієї чи іншої операції та своєчасного попередження виникнення нераціональних витрат і втрат. Перш ніж здійснити ті чи інші витрати керівники підприємств повинні проконтролювати відповідність їх розробленому кошторису. У справі виявлення резервів зниження витрат та підвищення доходності суб'єктів господарювання велике значення має раціональне використання даних поточного відображення доходів і витрат на рахунках бухгалтерського обліку в облікових регістрах. Зміст облікових регістрів створює сприятливі умови для систематичного, щомісячного контролю за доходами і витратами у розрізі їх видів, як з боку облікових працівників, так і управлінського персоналу. З цією метою працівники бухгалтерії протягом звітного періоду в процесі заповнення облікових регістрів повинні ретельно контролювати дотримання кошторисно-фінансової дисципліни, слідкувати за правильним віднесенням окремих видів витрат на відповідні статті. У випадку використання коштів, передбачених кошторисом на фінансування тієї чи іншої статті витрат, головний бухгалтер повинен негайно ставити питання про припинення фінансування витрат по даній статті. Зважаючи на те, що в сучасних умовах активно впроваджуються комп'ютерні технології обробки облікової інформації, перед керівниками, працівниками бухгалтерії та інших економічних служб стоїть завдання набуття навичок використання облікової інформації, отриманої автоматизованим способом, для контролю за доходами, витратами та фінансовими результатами. При цьому контрольне значення машинограм суттєво підвищиться за умови, що в них, крім фактично здійснених витрат або отриманих доходів, знайдуть відображення і планові дані, а також відхилення від них. В подальшому, в процесі наступного контролю за доходами, витратами і фінансовими результатами, дані машинограм та форм фінансової звітності дадуть можливість здійснити глибокий

аналіз доходів, витрат та фінансових результатів і виявити резерви підвищення ефективності господарювання.

Література

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 29 „Фінансова звітність за сегментами”. Затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 19.05.2005 р. № 412//Вісті. Діловий випуск. – 2006. - №4 (360). – С. 13 – 23.
2. Постанова третіх зборів Ради Укоопспілки дев'ятнадцятого скликання від 25.01.2006 р. п. // Вісті. Діловий випуск. – 2006. - № 5 (714). – С. 21 – 22.
3. Петрук О.М. Гармонізація національних систем бухгалтерського обліку: Монографія. – Житомир: ЖДТУ, 2005. – 420с.
4. Фостер Дж., Хорнгрен И. Бухгалтерский учет: управленческий аспект. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 415с.